

УДК 003.6.079:008

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5010-0059>

DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-22-2022-2.112-130>

## СВІТЛООБРАЗ УКРАЇНИ НА ТЛІ ВІЙНИ: ЕКСТРАГРАФІТІЙНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ

**Червонюк**

**Олена Анатоліївна**

провідна редакторка,  
Інститут культурології  
Національної академії  
мистецтв України,  
м. Київ  
[lentochka0804@gmail.com](mailto:lentochka0804@gmail.com)

**Olena Chervoniuk**

leading editor, Institute for Cultural  
Research of the National Academy  
of Arts of Ukraine, Kyiv  
[lentochka0804@gmail.com](mailto:lentochka0804@gmail.com)

*Анотація.* Стаття досліджує тенденції у розвитку, трансформації, росповсюдженні/руйнуванні на теренах України такого мистецького руху як графіті чи стріт-арт на стінах-полотнах «до» і «після», що, на думку автора, відкриває нове розуміння для споглядача завдяки імплементації візуального через національну ідентичність. Протест на графіті чи стріт-арт минув, сьогоднішня привнесла нові відрази — до війни: міський простір заповнився написами, малюнками з глибоким патріотично-філософським підтекстом, націєтворчим наповненням та ідеєю світу без зла. На вцілілих стінах українського урбаністичного простору подекуди є змога вирізнити руку певного майстра — нещодавно засекреченого райтера. Нині графіті можна трактувати як незалежний комунікативний канал публічного простору, своєрідну «підсвідомість» міста. У полотнах/муралах з'явився особливий зміст і незвична філософія: вціліла стіна — врятовані життя. Культурну спадщину кожного народу становить, насамперед, його інтелектуальна складова, людський фактор, тому наразі визріла потреба зробити розвідку щодо відображення саме цієї тематики у творіннях райтерів, муралістів на теренах сучасного, охопленого війною міського простору. Виокремлюються, на наш погляд, із загального доробку вуличної картинної галереї зображення на стінах українських міст, підданих варварському руйнуванню, збережені/зруйновані, а також нові творіння «під кулями». Саме таке мистецтво відображає дух та нескореність нації.

*Ключові слова:* екстраграфітійність, імплементація, стріт-арт, графіті, райтер, публічний простір, мурал, війна.

Образи говорять голосніше від слів — перевершують гучні вибухи та обстріли. Зображення привертають увагу, постають як символи мирного життя. Перед райтерами на часі постає нова мета: відновлення до-простору, а до того — збереження в пам'яті «вуличних картин». Позитивні тенденції в розвитку, розширенні, популярності такого мистецького руху як графіті чи стріт-арт можна вбачати саме в екстраграфітійності (Лурье). Такі процеси сприятимуть піднесенню віри в звичайного споглядача завдяки імплементації візуального через відновлений урбанпростір. Графіті-арт постійно розвивається. Щодня в містах по всьому світу протягом ночі (а тепер і серед дня в містах України) з'являються свіжі шари фарби. У процесі постійного оновлення нові знаки та твори мистецтва



*Гл. 1. Мурал «Скрябін» у Харкові.  
Творча група харківських митців «Kailas-V». 2018.*

наносяться на згасаючі привиди минулого графіті та зруйновані поверхні міста.

Ефемерні за своєю природою графіті — це вид мистецтва, який святкує зміни та живиться новими ідеями. Коли художники розгортають свої твори, настінні простори стають місцем розмноження нових форм, технік і тактик (Mathieson, & Tapies, 2009). Міський простір «до» заповнився написами, малюнками з глибоким наповненням та художньою цінністю. Графіті/мурали можна трактувати як незалежний комунікативний канал публічного простору (Станіславська, 2016, с. 127). Особливої уваги заслуговують полотна зі змістом, адже вони несуть у маси не лише інформацію — створюють картини мирного життя, стверджують невідворотність повернення до звичного людського щастя. Наразі визріла потреба зробити розвідку щодо відображення на стінах-полотнах «до» і «після», що, на думку автора, відкриває нове розуміння для споглядача завдяки імплементації візуального через національну ідентичність на відкритих міських полотнах. Запит на збереження культурного простору як показника мирного життя зростає, тому виникає



*Гл. 2. Харків. Квітень 2022.*



Іл. 3. Мурал «Дівчина «тримає» Україну в руках» у Виноградіві. Анастасія Худякова. Березень 2022.



Іл. 4. Зруйнований ракетою будинок на Закарпатті. Травень 2022.



Іл. 5. Мурал «Рукавичка» у Маріуполі. М'язакі Кенске з українськими дітьми. 2017.

потреба створення/відновлення відповідного графіті-продукту.

Вивченню питання визнання, продукування, збереження графіті-мистецтва присвячені роботи Л. Лернера, Н. Михеєвої, С. Паверса, І. Головахи, А. Русяєвої, О. Голуб, К. Станіславської та інших знаних вчених. Популяризацією цього мейнстримного явища хизуються багато періодичних видань. Сьогодні, у важкі часи не лише для України, але й для усього світу, мережа Інтернет рясніє новими творіннями урбанхудожників звідусіль. Саме завдяки стріт-арту відкриваються нові можливості для сучасної людини в межах урбанпростору, цей мистецький рух поєднує візуальну експресію з не менш гідною вербальною. Кожна з робіт обгрунтовано доводить, що графіті є цінним матеріалом для вивчення/збереження культурних надбань, активізації впевненості в майбутті, боротьби з пропагандистським ворожим засиллям (це масштабне малярство не заглушити кібератаками) тощо.

Нашою метою є проаналізувати питання екс-

траграфітіної імплементації світлообразу України на тлі війни в міському культурному фоні через візуальне втілення на збережених/відновлених стінах-полотнах масовому споглядачеві, вирізнити



Іл. 6. Зруйнована школа мистецтв у Маріуполі. Березень 2022.



Іл. 7. Мурал «Мілана» в Маріуполі.  
Саша Корбан. 2018.

збережені/новостворені об'єкти масової уваги в різних містах багатостраждальної держави, надати можливість порівняти «до» і «після». Дослідити діапазон розповсюдження/збереження/сплюндрування націєтворчих муралів-образів в українському урбанпросторі. Провести аналогії, що допоможуть затвердити ставлення до стріт-арту (саме зважаючи на військовий час та руйнування, що він несе) як до культурного осередку, що спрямовує до культурно-морального збагачення.

Наповнення культурного простору міст, містечок та селищ України змістовними настінними зображеннями стало звичним, не викликало подиву. Практично кожен пересічний українець перетинав міський простір як великий музей просто неба, що повсякчас поповнювався новими «експонатами». Звісно, що будь-яка свіжа робота збурювала емоцію захоплення, супротиву, можливо, відризи. Позитивним у розвиткові, розширенні, популярності такого мистецького руху «до» було привнесення нових знань споглядачеві за-



Іл. 8. Мурал «Rise up in the dirt» — «Піднятися з бруду» у Києві. ВКFoxx. 2017.



Іл. 9. Мурал «Маленький громадянин» у Києві. Катерина Рудакова. 2019.



Іл. 10. Мурал «Дівчина з маком» у Києві. Paint Hunters. Травень 2022.



Іл. 11. Мурал «Стіна Слави» у Києві. Максим Зайцев. Травень 2022.

вдяки імплементації візуального (Васьків, 2006, с. 35) через допитливість, а «після» стане засобом відновлення пам'яті, культуротворчим, націєзберігаючим інструментом. Відразу до графіті чи стріт-арту минула ще в мирний час: міський простір заповнився написами, малюнками з глибоким наповненням та художньою цінністю. Стало вражати різноманіття тематики та стилів, але вимушено це багатобарв'я звузилося: привертають увагу антивоєнні роботи, бо на часі. Засекречені райтери заявляють про себе, долучаються до загальнолюдської боротьби проти рашизму, що намагається поширитися світом. Український райтер та дослідник графіті Lodek вирізняє з-посеред цього явища стріт-арт (вуличне мистецтво), який «орієнтований на широку вуличну аудиторію і робиться переважно з наміром естетизувати простір, донести повідомлення» (Червонюк, 2017, с. 133). Також, за висловом Lodeka, графіті можна трактувати як незалежний комунікативний канал публічного простору, звалище витіснених офіційною

системою повідомлень, своєрідну «підсвідомість» міста (Парфан, 2009, с. 15).

Особливої уваги заслуговують полотна зі змістом, а на часі стали антивоєнні мотиви або ж сонячномирні, що створюють відчуття «до». Культурну спадщину кожного народу становить, насамперед, його інтелектуальна складова, людський фактор, а, за філософією райтерів, кожна стіна-картина — то втілення життя, так чи інакше дотичного до особистості, тому наразі визріла потреба зробити розвідку щодо відображення саме цієї тематики у творіннях райтерів, муралістів на теренах сучасного вцілілого/зруйнованого міського простору. Зосередимо свою увагу на тематичній підбірці, що об'єднує муралістів проти війни та насилля, відкритої музейно-стріт-артної інсталяції. Виокремлюються, на наш погляд, із загального доробку світлообразних творінь вцілілі полотна на сплюндрованих стінах українських міст, а також заслуговують особливої уваги мурали, створені чи й створовані «під кулями». Подекуди анонімність



Іл. 12. Мурал «Солдат зашиває прапор» у Києві на Оболоні. Саша Корбан. Березень 2022.

авторства не дає змоги назвати імена райтерів-воїнів, але за останніми тенденціями художники почали творити відкрито, з гордістю за свою країну, народ-націю.

Зробимо огляд мирних робіт «до», що розмістилися завдяки пензлю художників на стінах найбільших міст України, задля контрасту продемонструємо світліни руйнувань на теренах цих самих локацій. Харків, Маріуполь, Київ, Северодонецьк, Донецьк, Рівне... можна продовжувати цей перелік: саме ці міста у свідомості пересічного українця викликають асоціативні слова — обстріли, руйнування, людські страждання, а було інакше — яскраві мурали просто неба. І буде по-іншому зовсім скоро!

*Харків.* Мурал-портрет «до» з зображенням відомого українського співака, що був поборником справедливості, незалежності, волі України за життя, Кузьми Скрябіна (Андрія Кузьменка) 2018 року з'явився на стіні однієї з харківських будівель (іл. 1).

«Місцем для створення муралу на честь Кузьми Скрябіна ... не випадково обрано саме це, поряд з філармонією, бо колись тут відбувся перший у Харкові виступ музиканта спільно з великим симфонічним оркестром цього закладу культури. Портрет Кузьми тоді створив наш головний мураліст Андрій Пальваль, а всього у творчій групі чотири митці. Оцінювачі визначали різнобарвність зображення, на яке витрачено більше 200 балончиків фарб, та схожість з фотографією Кузьми, яка була зроблена під час його першої фотосесії в Харкові. Біля муралу весь час збиралося чимало шанувальників таланту Кузьми, лунали звуки гітари, слова його пісень. Але зображення під впливом погоди та сонця втратило свої кольорові відтінки. Тому ми вирішили повністю відновити мурал» (У центрі Харкова, 2021), — зазначила керівниця творчої групи харківських митців «Kailas-V» Яна Волк.

Така культурна інтеграція сталася не випадко-





Іл. 13. Будинок на Оболоні після влучання рашистського снаряда. Березень 2022.



Іл. 14. Відновлювальні роботи в зруйнованому будинку на Оболоні. Травень 2022.

во — музики в малярство, бо особистість Скрябіна непересічна — людина творча з вірою у свою націю. Зрозуміло, що зображення такого формату продовжило справу співака-патріота, почало виконувати культуротворчу націєзберігаючу функцію. Слова Кузьми-особистості не можна ні спростувати, ні доповнити:

«...треба сказати, щоб не забувати про те, що ця війна вже давно прийшла. Те, що її нема тут, не означає, що її нема. Вона є тому, що люди гинуть і з Кривого Рогу, і зі Львова, і з Миколаєва, і з Чернігова. Звідусіль...» (*Потім вспомнил слова*, 2022).

Сьогодні Харків перетворився на руїни, здається, що створювати муралі нема на чому та й не на часі, але... Як сказала Яна Вовк (цитата

вище), що зображення Скрябіна під дією сонця та вітру втратило фарби, але ми його відновимо. Переконана, що й зруйноване відновимо, і постануть нові муралі з зображенням нових героїв з попелу.

«На фото — найкращі виші нашої області та України. Але це лише приміщення, які цинічно зруйнували російські окупанти (іл. 2). Стіни — відбудуємо. А статус студентської столиці й наш науковий потенціал ми обов'язково збережемо!» (Орлова, 2022) — написав глава Харківської ОВА Олег Синьгубов.

*Харків — Закарпаття*. Навіть під обстрілами в Харкові продовжували творити невгамовні райтери. Анастасія Худякова виїжджала з міста лише на другий тиждень, а до того займалася улюбленою справою. Після переїзду на Закарпаття



Іл. 15. Мурал «Стара Юзівка» в Донецьку. Творче об'єднання «Добрі люди». 2012.

продовжила мистецький волонтерський спротив: у містечку Виноградіві коштом мисткині виник новий націєствердний мурал. Культурний рух не згасає під час війни — він розгорається з неймовірною силою. Під обстрілами дівчина займалася криптоартом, тобто створювала діджитал-роботи в межах благодійних аукціонів, так допомагала українській армії; зараз на більш безпечній локації охоплена масштабним задумом — створенням муралу, щоб підтримати дух українського народу, віру в нашу армію. До речі, саме цей мурал став першим в Україні після повномасштабного вторгнення. На полотні постала дівчина, яка «тримає» в руках Україну (іл. 3).

Лінія єднання Сходу та Заходу проходить через це творіння на заході країни мешканкою її східного регіону. Цей символ свободи, незалежності імплементує віру в світле майбуття завдяки екстраграфітійності. Крім того, цей мурал створений на будівлі, яка має з іншого боку встановлений пам'ятник партизанам періоду Другої світової війни, що теж символічно — підсилення заклику

до боротьби проти загарбників, культурний діалог мистецтв (скульптура — муралізм) (На Закарпатті харків'янка, 2022).

Вибух у селі Велика Бакта на Закарпатті про-



Іл. 16. Донецьк. Березень 2022.



Іл. 17. Мурал Zheneva Art Wall у Одесі. П'ятеро одеситів. 2014.

лунав на початку травня цього року (іл. 4). Зруйнований будинок, на якому ніколи не виникне мурал, але не втрачена віра у відновлення не лише стін, а й нових культурних надбань митців «країни-фенікс».

*Маріуполь.* На стіні однієї з маріупольських шкіл у 2017 році виник мурал «Рукавичка» (іл. 5), що символізував єднання всіх людей Донбасу, які постраждали від військової агресії країни-сусіда. Японський художник Міязакі Кенске створював це послання добра, світла та миру разом з постраждалими від війни дітьми на стіні, що була пошматована 2015 року ворожими кулями та снарядами. Рідні кожному українському серцю великодні писанки охороняють згуртованих у рукавичці людей. Діалог різновидів малярського мистецтва ми бачимо й тут — писанкарство та муралізм. Не випадково саме писанка обрана одним з елементів полотна — сакральний оберіг кожного українця.

«Я сподіваюся, що люди, які дивляться на цю картину, і які дивитимуться на неї з усього світу, молитимуться про мир в Україні. Цей мурал — символ добрих відносин України та Японії», — зазначив Коджі Тсутсуї, перший секретар Посольства Японії в Україні (На школі у Маріуполі, 2017).



Іл. 18. Одеса. Травень 2022.



Іл. 19. Мурал «Сміливий народ сміливої країни» в Рівному. Костянтин Качановський. Травень 2022.

Розбиті стіни школи мистецтв у Маріуполі... (іл. 6). Сотні загиблих мирних мешканців, які винні лише в тому, що ховалися від війни... Не буде прощення варварам та вбивцям. На місці зруйнованих стін у пам'ять про невинно загиблих будуть картини на відновлених будівлях, будуть пісні завдяки переможцям Євробачення з усього цивілізованого світу. Діалог мистецтв відбуватиметься, українська культура житиме завдяки українським оборонцям.

*Маріуполь — Київ.* 2018 року киянин Саша Корбан на маріупольській багатоповерхівці зобразив маленьку дівчинку (іл. 7), яку під час обстрілів

Маріуполя 2015 року ціною власного життя врятувала її мама.

Дуже символічно, що мурал знаходився на проспекті Миру.

Війна продовжується, калічить та забирає життя, сиротить дітей. Світлообраз України буде жити через зображення руками художників у наших люблячих серцях. Зараз здається, що не залишилося стін у сплюндрованому місті для нових робіт райтерів, але повстануть наші міста, відродять їх мирні люди зі всього світу. Шестирічна дівчинка Мілана стала символом нескореності, витривалості



Іл. 20. Рівне. Квітень 2022.



Іл. 21. Графіті «Розквітне моя люба».  
Запоріжжя. Травень 2022.

для всіх знедолених через війну. Будуть полотна — будуть нові мурали, аби були люди.

Київ. 2017 року на будівлі управління поліції Печерського району Києва виникло нове зображення: людина допомагає квітці прорости крізь мотлох та бруд. Мурал має назву «Rise up in the dirt» — «Піднятися з бруду» (іл. 8). Робота створена райтеркою з Нью-Йорка ВКFoxh. Художниця прагне до яскравих потужних витворів, щоб спонукати споглядачів до роздумів. Абсолютно логічною була задумка авторки щодо розміщення муралу на офіційній установі, що основним своїм функціоналом має захищати будь-яке життя. Крім того, обов'язково спрацює імплементація візуального заради утвердження добра та миру, хоча райтерка тяжіє до думки про тимчасовість мистецьких витворів. На місці руйнацій будуть виростати нові й нові. Ідеєю до створення полотна слугували слова з пісні гурту «Voxtrot» «Rise Up in the Dirt» («Підвестися з бруду»): «Я можу бути квіткою, піднятися із бруду» («англ. I can be a flower, rise up in the dirt»). Знову мистецтво постає перед нами в діалозі, і це розмова трьох — пісня–мурал–людина. За



Іл. 22. Графіті «Обійми мене...». Запоріжжя. Травень 2022.

висловом одного з райтерів за ніком Гамлет: «Наш народ не ходить масово в галереї та музеї, а стріт-арт — це дійсно мистецтво для всіх» (Вовк, 2012).

Молоді художники роблять внесок не лише в розширення культурного фону міського простору, а й у перетворення його на націєтворчу відкриту аудиторію з людяності. Сьогодні вулиці Києва можна подекуди асоціювати з великим музеєм образотворчого мистецтва просто неба. Столиця, як і Харків донедавна, вражає величчю та якістю муралів. Райтерка Катерина Рудакова 2019 року прониклася історією маленького хлопчика з Криму, який намалював собі український паспорт і створила полотно «Маленький громадянин» (іл. 9) у центрі столиці України. «На цьому муралі зображена дитина, яка хоче мати національність, хоче мати громадянство», — сказав представник ООН в Україні Пабло Матеу, як повідомило Укрінформ (Будинок у Києві, 2019). Ми не бачимо на зображенні сумних дитячих очей, ми захоплюємося маленькою людиною, що мріє бути громадянином у своїй країні — позаду саме його рідна Україна Ластівчине гніздо в Криму. Посил столичної малярки через екстраграфітійність настільки потужний, що навряд чи залишився хоча б один байдужий споглядач. Таке мистецтво можна назвати місточком до вирішення гуманітарних проблем.

Війна не змогла зруйнувати мистецькі порухи, вона лише ще більше роздмухала творчий запал, змінила тематику, зіграла об'єднавчу роль. На стінах Києва почали зростати патріотичні полотна, художники продовжили творити, користуючись довоєнними запасами фарби. Підтримка оточення виявилася неабиякою, відбулася переоцінка цінностей, сусіди активно допомагають у створенні того, проти чого в мирний час «розпочали би війну». Так у Голосіївському районі з'явився патріотичний мурал (іл. 10) від Paint Hunters (Трифонов, 2022). Дівчинка з квіткою маку у волоссі, що намагається розрізнити шлях нашої держави в прийдешні роки, та прапор України на фоні військових подій символізують перемогу над ворогом. Життя поставило перед дівчиною вибір, і вона збагнула — боротись. У Солом'янському районі художник-мураліст Максим Зайцев практично під обстрілами створив Стіну Слави нашим містам-героям (іл. 11). Більшість його друзів (райтери хоч і анонімні, але мають свій вузький осередок спілкування) після 24 лютого продовжили малярство — хтось розфарбовував



Іл. 23. Графіті «Люблю тебе!»  
Запоріжжя. Травень 2022.

авто для армійців, інші створювали полотна для аукціонів задля допомоги нашим воюючим. Таке мистецьке волонтерство розрослося на всіх теренах нашої багатостраждальної держави.

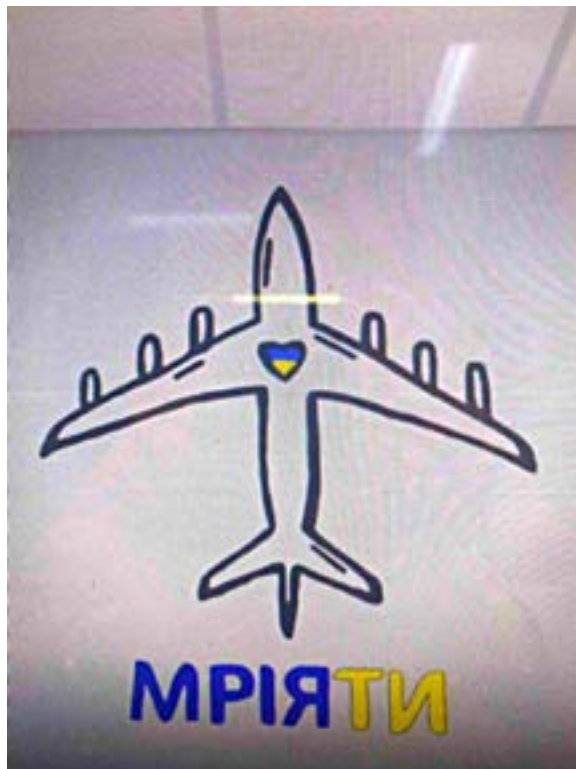
Київ — Донецьк. Мурал на столичній Оболоні виник під час жорстоких боїв саме неподалік — в Бучі, Ірпені, Гостомелі, Вишгороді... Донецький райтер Саша Корбан зобразив символічний образ воїна, що зшиває розірване жовто-блакитне полотно (іл. 12).

Ми відчуваємо, особливо ті, хто знає про походження автора, об'єднання всіх куточків держави — Київ і Донецьк разом були, спільні у своїх помислах зараз, нероздільні будуть. Мураліст зазначив:

«У мене немає слів. Скільки загинуло людей... скільки вбито невинних дітей... скільки скалічених душ... Завдяки неймовірним зусиллям наших воїнів ЗСУ, тероборони, волонтерів і всіх українців, які об'єдналися, ми стримуємо ворога, щоб він не зміг розірвати нашу рідну країну. І ми вистоїмо, ми переможемо!» (Марченко, 2022).



Іл. 24. Графіті «Ноте».  
Запоріжжя. Травень 2022.



Іл. 25. Графіті «Мріяти».  
Запоріжжя. Травень 2022.

Саша Корбан з Донецька в Києві хотів показати всім, що ми не дамо розірвати нашу Україну. Цей посил відчуває кожен споглядач. Завдяки мережі Інтернет такі послання ширяться світом, небайдужих стає більше. У той самий час, як хлопець з Донбасу творив свій мурал, ворожий снаряд поцілів у будинок мами його чоловіка на Оболоні (іл. 13). Головне — люди, а будинок відновиться, що вже й відбувається (іл. 14). І будуть нові полотна, що нестимуть мир, спокій та надію в цей світ.

*Донецьк.* Той самий Саша Корбан до військового вторгнення рашистів творив малярські роботи на стінах рідного міста, як і інші райтери та групи художників. 2012 року на стіні будинку прокуратури Донецька виник мурал (іл. 15) із зображенням життя старої Юзівки (стара назва міста). Перехожі донеччани в трамвайній колії, старих домівках розпізнали Пожежний проспект. Скористалися можливістю відтворити історію молоді художники з творчого об'єднання «Добрі люди» (Вовк, 2012). На полотні збережений старовинний колорит, дух епохи. Цей екскурс в минуле допомагає багатьом повірити в майбутнє, особливо на тлі сьогоденного руйнування звичного мирного життя. Саме

в Донецьк війна прийшла вже дуже давно, вона зруйнувала багато доль людських, а не лише стін (іл. 16). Відбудуємо й розмалюємо!

*Одеса.* Стріт-арт впевнено крокував, крокує і надалі крокуватиме нашою країною, збагачуючи її культурний фон, розширюючи обрій знань абсолютно кожного зрячого українця. 2014 року Одеса, столиця гумору, відзначилася створенням фрески Zheneva Art Wall (іл. 17) завбільшки 317 квадратних метрів на стіні чотириповерхового будинку. Ця робота потрапила до Книги рекордів України. П'ятеро одеситів зобразили колоритний одеський дворик із затишними балкончиками та завітчаними вікнами. «Мешканцями» творіння стало багато історичних особистостей та героїв художніх творів. Задля внеску в розвиток культури України художникам довелося перебороти негоду, страх висоти, забути про повноцінний сон... Робота ще не була завершена, та в дворик уже ходили екскурсії зі справжніми гідами. Звичайнісіньке житлове подвір'я перетворилося на музей просто неба. Не тільки одесити знайомилися з відомими особистостями, відбувалася імплементація не лише задля збагачення українського споживача культури, з муралом знайомили

іноземного туриста (зокрема німців) ще до завершення робіт, тому екстраграфітійне впровадження відбулося. Сьогодні одеський дворик з обличчями знаменитостей розширив свої межі до рівня культурного осередку (В одесском дворике, 2014). Настільки різноманітну палітру задумів українців не зможе зруйнувати жодна навала, лихо переборемо зі зброєю в руках — вогнепальною, мистецькою, словесною. Одеські дворики також зазнали руйнувань, та якщо одесити створювали свої шедеври попри негоду (іл. 18), то позитивне налаштування мешканців цього міста не можна знищити й обстрілами теж. Під смертоносний свист одесити воюють, волонтерять, творять. З усього того повсякчас виростає світлий, але мужній образ України.

*Рівне.* Подорож до Рівного завжди приваблювала, навіть зараз попри негаразди. Костянтин Качановський, місцевий художник-мураліст, на стіні цього легендарного міста виписав образи теперішніх героїв України: чоловіка, що привіз до багатостраждальної Бучі понад тонну борошна задля відновлення пекарні; лікарку, що допомагала породіллям на деокупованих територіях; хлопчика з кольорами українського стяга на долонях; песика-сапера Патрона та його наставника; військового, що боронив нашу землю (іл. 19). Напис «Сміливий народ сміливої країни» може сприйматися як лозунг, але то є кредо кожного українця. Західна Україна також гостро переживає нинішні події, долучається до загальної боротьби проти «орків» на всіх фронтах, хоча й на ті землі долітають ворожі «привіти» (іл. 20). Стане нам полотен, щоб писати, не зруйнувати ворогові волі.

*Запоріжжя.* У військовому шпиталі Запоріжжя не лише рятують поранених ліками, їм облаштовують атмосферний фон, розписуючи стіни такими лагідними, домашніми графіті. Місцеві художниці працюють на волонтерських засадах, це їхній внесок у нашу перемогу. На стінах з'явилися соняшники, як символ Іловайської трагедії — наші воїни в тому 2014 перетворилися на ці сонячні квіти, щоб

продовжити життя іншим українцям. І так багато світлих написів з пісень українських виконавців, і так багато рідних слів (іл. 21, 22, 23, 24, 25).

Візуалізація слова завжди була важливим інструментом у досягненні цілей, от і зараз, імплементуючи зображення, мисткині підтримують кожного у вірі. Згодом на зовнішніх стінах цієї медичної установи планується мурал, присвячений Юлії Паєвській, парамедику з позивним Тайра, що потрапила в полон до ворога під час порятунку наших бійців (Коваленко, 2022). На відновлених стінах сплюндрованого війною Запоріжжя, як на обличчі всіх міст України, будуть виплекані руками мистців нові мурали світла й відродження.

Вивести графіті на рівень позитивного сприйняття — це завдання не з легких, а долучити таке мейнстримне явище до створення культурного фонду країни — надзадача. За висловом В. Біблера, «культура є тією формою історичного буття людини, яка не зникає разом із зникненням цивілізації, а продовжує втілювати смисловий універсум досвіду спілкування, культурних контактів» (Біблер, 2018). Тому продукування витворів майстрів аерозолі чи пензля на відкриті поверхні імплементує культуру масовому споглядачеві теперішніх та прийдешніх поколінь. Саме екстраграфітійність спроможна вповні донести інформацію через візуальність, викликати думку, протест, спротив, гордість за державу, її людей, спровокувати позитивний потяг до пізнання. Дослідження зображень на стінах українських міст, підданих варварському руйнуванню, — від заходу до сходу, від півночі до півдня, збережених/зруйнованих, а також нових творінь «під кулями» у викладі сучасних райтерів на поверхнях міського простору — лише початок, адже стріт-арт буде крокувати українськими містами та містечками як окремий мистецький загін спротиву, боротьби засобом культурних надбань. Коли закінчиться війна, тематика полотен стане безмежною, бо світло безмежне — світлообраз України випромінюватиме добро «до», «тепер», «після».

#### Література:

- Біблер, Володимир. (2018). *Культура. Діалог культур*. Київ: Дух і літера. 368 с.  
Будинок у Києві прикрасили муралом із Кримом та українським хлопчиком. (2019, 8 листопада). *Свіжі новини*



- Києва. 24tv.ua.* Відновлено з [https://24tv.ua/kyivnews/budinok\\_u\\_kiyevi\\_prikrasili\\_muralom\\_iz\\_krimom\\_ta\\_ukrayinskim\\_hlopchikom\\_n1230880](https://24tv.ua/kyivnews/budinok_u_kiyevi_prikrasili_muralom_iz_krimom_ta_ukrayinskim_hlopchikom_n1230880)
- В одесском дворике открыли самую большую фреску страны. (2014). *Думская.* Відновлено з <https://dumskaya.net/news/odesse-posle-dvuh-mesyacev-raboty-otkryli-samuyu-037372/>
- Васьків, О. Г. (2006). Текстове послання візуальної комунікації у міському середовищі. *Вісник Харківської державної академії дизайну та мистецтв.* № 3. С.33–39.
- Вовк, Емма. (2012). *Вуличні художники радують око і встановлюють рекорди.* Відновлено з <https://ukr.segodaya.ua/lifestyle/fun/ukraina-v-graffiti-kakie-syuzhety-v-chesti-u-volnyh-hudozhnikov-641856.html>
- Коваленко, Богдана. (2022, 23 квітня). У Запорізькому військовому госпіталі завершили перший етап художнього розпису. *Індустріалка.* Відновлено з <http://iz.com.ua/zaporoje/u-zaporizkomu-viyskovomu-gospitali-zavershili-pershiy-etap-hudozhnogo-rozpisu>
- Лурье, М. Л. (No date). *Несколько замечаний о современных граффити.* Відновлено з <https://narfu.ru/upload/iblock/839/lure-m.l.-neskolko-zamechaniy-o-sovremennykh-graffiti-.pdf>
- Марченко, Марина (2022, 6 квітня). У Києві з'явився новий мурал про війну РФ проти України. *Comments.ua.* Відновлено з <https://kyiv.comments.ua/ua/news/society/art-and-culture/9072-u-kyevi-z-yavivsyua-noviy-mural-pro-viynu-rf-proti-ukraini.html>
- На Закарпатті харків'янка Анастасія Худякова створює перший в Україні мурал під час повномасштабної війни. (2022, 12 травня). *Інтерв'ю uzghorod.net.ua.* Відновлено з <https://uzghorod.net.ua/news/166366>
- На школі у Маріуполі японський художник намалював «рукавичку миру». (2017, 30 липня). *Нромадске.* Відновлено з <https://hromadske.ua/posts/na-shkoli-u-mariupoli-iaponskyi-khudozhnyk-namaliuvav-rukavychku-myru>
- Орлова, Віолета. (2022, квітень). *Боляче дивитися: у мережі показали, на що росіяни перетворили харківські виші.* Відновлено з <https://www.unian.ua/war/shcho-stalo-z-harkivskimi-vishami-pislya-navali-rosiyan-foto-novini-harkova-11802858.html>
- Парфан, Н. (2009). Інтерв'ю з Lodek`ом: «Ми тут і ми руйнуємо наш візуальний комфорт для ідіотів». *Український журнал.* № 7– 8. С. 15.
- Потоп вспомнил слова Кузьмы о войне в Украине: «Андрюха был прав».* (2022). Відновлено з <https://tsn.ua/ru/ato/potop-vspomnil-slova-kuzmy-o-voyne-v-ukraine-andryuha-byt-prav-2038579.html>
- Станіславська, К. І. (2016). *Мистецько-видовищні форми сучасної культури:* монографія. Київ: НАКККіМ. 352 с.
- Трифоновна, Тетяна. (2022, 15 травня). У Голосіївському районі з'явився новий патріотичний мурал. *Наш Київ.* Відновлено з <https://nashkiev.ua/news/u-golosiivskomu-raioni-zyavivsyua-novii-patriotichnii-mural>
- У центрі Харкова відкрили оновлений мурал, присвячений Кузьмі Скрябіну. (2021). *Українформ.* Відновлено з <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3166427-u-centri-harkova-vidkrili-onovlenij-mural-prisvacenij-kuzmi-skrabinu.html>
- Червонюк, О. А. (2017). Збереження графіті-мистецтва як національного надбання: питання та відповіді. *Культурологічна думка: щорічник наукових праць.* № 12. С.131–137.
- Mathieson, Eleanor, & Tapies, Xavier A. (2009). *Street artists the complete guide.* London: Graffito Books. 207 p.

#### References:

- Bibler, Volodymyr. (2018). *Kultura. Dialoh kultur [Culture. Dialogue of cultures]*. Kyiv: Dukh i litera. 368 p. (In Ukrainian)
- Budinok u Kyievi prykrasylu muralom iz Krymom ta ukrainskym khlopchykom [The house in Kyiv was decorated with a mural with the Crimea and a Ukrainian boy]. (2019, November 8). *Svizhi novyny Kyieva. 24tv.ua.* Retrieved from [https://24tv.ua/kyivnews/budinok\\_u\\_kiyevi\\_prikrasili\\_muralom\\_iz\\_krimom\\_ta\\_ukrayinskim\\_hlopchikom\\_n1230880](https://24tv.ua/kyivnews/budinok_u_kiyevi_prikrasili_muralom_iz_krimom_ta_ukrayinskim_hlopchikom_n1230880) (In Ukrainian)
- Chervoniuk, O. A. (2017). Zberezhennia hrafiti-mystetstva yak natsionalnoho nadbannia: pytannia ta vidpovidi [Preservation of graffiti art a national asset: questions and answers]. *Kulturolohichna dumka=The Culturology Ideas*, 12 (2), 131–137. (In Ukrainian)
- Kovalenko, Bohdana. (2022, April 23). U Zaporizkomu viiskovomu hospitali zavershyly pershyi etap khudozhnogo rozpysu [The first stage of artistic painting was completed at the Zaporizhzhya Military Hospital]. *Industrialka.* Retrieved

- from <http://iz.com.ua/zaporoje/u-zaporizkomu-viyskovomu-gospitali-zavershili-pershiy-etap-hudozhnogo-rozpisu> (In Ukrainian)
- Lure, M. L. (No date). *Neskol'ko zamechanij o sovremennyh graffiti [A few remarks on modern graffiti]*. Retrieved from <https://narfu.ru/upload/iblock/839/lure-m.l.-neskolko-zamechanij-o-sovremennykh-graffiti-.pdf> (In Russian)
- Marchenko, Maryna (2022, April 6). U Kyievi z'явився novyi mural pro viinu RF proty Ukrainy [A new mural about the Russian war against Ukraine has appeared in Kyiv]. *Comments.ua*. Retrieved from <https://kyiv.comments.ua/ua/news/society/art-and-culture/9072-u-kievi-z-yavivysya-noviy-mural-pro-viynu-rf-proti-ukraini.html> (In Ukrainian)
- Mathieson, Eleanor, & Tapies, Xavier A. (2009). *Street artists the complete guide*. London: Graffito Books. 207 p.
- Na shkoli u Mariupoli yaponskyi khudozhnyk namaliuvav «rukavychku myru» [At the school in Mariupol, a Japanese artist painted a "glove of peace"]. (2017, July 30). *Hromadske*. Retrieved from <https://hromadske.ua/posts/na-shkoli-u-mariupoli-iaponskyi-khudozhnyk-namaliuvav-rukavychku-myru> (In Ukrainian)
- Na Zakarpatti kharkivianka Anastasiia Khudiakova stvorila pershiy v Ukraini mural pid chas povnomashtabnoi viiny [Anastasia Khudyakova from Kharkiv creates the first mural in Ukraine during a full-scale war in Transcarpathia]. (2022, May 12). *Interviu uzhorod.net.ua*. Retrieved from <https://uzhorod.net.ua/news/166366> (In Ukrainian)
- Orlova, Violeta. (2022, April). *Boliache dyvytysia: u merezhi pokazaly, na shcho rosiiany peretvorily kharkivski vyshi [It hurts to watch: the network showed what the Russians turned Kharkiv universities into]*. Retrieved from <https://www.unian.ua/war/shcho-stalo-z-harkivskimi-vishami-pislya-navali-rosiyan-foto-novini-harkova-11802858.html> (In Ukrainian)
- Parfan, N. (2009). Interviu z Lodek'om: «My tut i my ruiniemo nash vizualnyi komfort dlia idiotiv» [Interview with Lodek: "We are here and we are destroying our visual comfort for idiots"]. *Ukrainskyi zhurnal*, 7–8. P. 15. (In Ukrainian)
- Potap vspomnil slova Kuzmy o voine v Ukrainy: «Andryukha byl prav» [Potap recalled Kuzma's words about the war in Ukraine: "Andryukha was right"]. (2022). Retrieved from <https://tsn.ua/ru/ato/potap-vspomnil-slova-kuzmy-o-voine-v-ukraine-andryuha-by-l-prav-2038579.html> (In Russian)
- Stanislavska, K. I. (2016). *Mystetsko-vydovyschni formy suchasnoi kultury [Artistic and entertaining forms of modern culture]: monohrafiia*. Kyiv: NAKKKiM. 352 p. (In Ukrainian)
- Tryfonova, Tetiana. (2022, May 15). U Holesiivskomu raioni z'явився novyi patriotychnyi mural [A new patriotic mural has appeared in Holesiivskiy district]. *Nash Kyiv*. Retrieved from <https://nashkiev.ua/news/u-golosiiivskomu-raioni-z-yavivysya-novii-patriotichnii-mural> (In Ukrainian)
- U tsentri Kharkova vidkryly onovleniy mural, prysviacheniy Kuzmi Skriabinu [An updated mural dedicated to Kuzma Scriabin was unveiled in the center of Kharkiv]. (2021). *Ukrinform*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3166427-u-centri-harkova-vidkryli-onovlenij-mural-prisvacenij-kuzmi-skrabinu.html> (In Ukrainian)
- V Odesskom dvoryke otkryly samuiu bolshuiu fresku strany [The largest fresco in the country was unveiled in the Odessa courtyard]. (2014). *Dumskaya*. Retrieved from <https://dumskaya.net/news/odesse-posle-dvuh-mesyacev-raboty-otkryli-samuyu-037372/> (In Russian)
- Vaskiv, O. H. (2006). Tekstove poslannia vizualnoi komunikatsii u miskomu seredovyshchi [Text message of visual communication in an urban environment]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu ta mystetstv*, 3. P. 33–39. (In Ukrainian)
- Vovk, Emma. (2012). *Vulychni khudozhnyky raduiut oko i vstanovliuiut rekordy [Street artists are pleasing to the eye and set records]*. Retrieved from <https://ukr.segodnya.ua/lifestyle/fun/ukraina-v-graffiti-kakie-syuzhety-v-chesti-uvolnyh-hudozhnikov-641856.html> (In Ukrainian)

#### Ілюстрації подані за джерелами:

- Іл. 1. Мурал «Скрябін» у Харкові. Творча група харківських митців «Kailas-V». 2018. Фото з екрана.
- Іл. 2. Харків. Квітень 2022. Відновлено з <https://www.unian.ua/war/shcho-stalo-z-harkivskimi-vishami-pislya-navali-rosiyan-foto-novini-harkova-11802858.html>

- Лл. 3. Мурал «Дівчина «тримає» Україну в руках» у Виноградіві. Анастасія Худякова. Березень 2022. Фото з екрана.
- Лл. 4. Зруйнований ракетною будинок на Закарпатті. Травень 2022. Фото з екрана.
- Лл. 5. Мурал «Рукавичка» у Маріуполі. Міязакі Кенске з українськими дітьми. 2017. Фото з екрана.
- Лл. 6. Зруйнована школа мистецтв у Маріуполі. Березень 2022. Відновлено з <https://ua.interfax.com.ua/news/general/816001.html>
- Лл. 7. Мурал «Мілана» в Маріуполі. Саша Корбан. 2018. Фото з екрана.
- Лл. 8. Мурал «Rise up in the dirt» — «Піднятися з бруду» у Києві. ВКFoxx. 2017. Фото з екрана.
- Лл. 9. Мурал «Маленький громадянин» у Києві. Катерина Рудакова. 2019. Фото з екрана.
- Лл. 10. Мурал «Дівчина з маком» у Києві. Paint Hunters. Травень 2022. Фото Червонюк О. А.
- Лл. 11. Мурал «Стіна Слави» у Києві. Максим Зайцев. Травень 2022. Фото Червонюк О. А.
- Лл. 12. Мурал «Солдат зашиває прапор» у Києві на Оболоні. Саша Корбан. Березень 2022. Фото Червонюк О. А.
- Лл. 13. Будинок на Оболоні після влучання рашистського снаряда. Березень 2022. Фото Червонюк О. А.
- Лл. 14. Відновлювальні роботи в зруйнованому будинку на Оболоні. Травень 2022. Фото Червонюк О. А.
- Лл. 15. Мурал «Стара Юзівка» в Донецьку. Творче об'єднання «Добрі люди». 2012. Фото з екрана.
- Лл. 16. Донецьк. Березень 2022. Відновлено з <https://apostrophe.ua/ua/news/society/accidents/2022-03-30/v-okkupirovannom-donetske-snaryad-popal-v-devyatiy-tajnyiy-jiloy-dom-foto-i-video-posledstviy/264332>
- Лл. 17. Мурал Zheneva Art Wall у Одесі. П'ятеро одеситів. 2014. Фото з екрана.
- Лл. 18. Одеса. Травень 2022. Відновлено з <https://www.turan.az/ext/news/2022/4/free/Worldwide/ru/4085.htm/001>
- Лл. 19. Мурал «Сміливий народ сміливої країни» в Рівному. Костянтин Качановський. Травень 2022. Фото з екрана.
- Лл. 20. Рівне. Квітень 2022. Фото з екрана.
- Лл. 21. Графіті «Розквітне моя люба». Запоріжжя. Травень 2022. Фото з екрана.
- Лл. 22. Графіті «Обійми мене...». Запоріжжя. Травень 2022. Фото з екрана.
- Лл. 23. Графіті «Люблю тебе!». Запоріжжя. Травень 2022. Фото з екрана.
- Лл. 24. Графіті «Номе». Запоріжжя. Травень 2022. Фото з екрана.
- Лл. 25. Графіті «Мріяти». Запоріжжя. Травень 2022. Фото з екрана.

**Olena Chervoniuk**

**Fair image of Ukraine against the background of war: extra-graffiti's implementation**

*Abstract.* The article examines trends in the development, transformation, spread/destruction of such an artistic movement in Ukraine as graffiti or street art on the walls "before" and "after", which, according to the author, opens a new understanding for the viewer through the implementation of visual via national identity. The protest against graffiti or street art is over, today it has brought new reflections — to the war: the urban space is filled with inscriptions, drawings with deep patriotic and philosophical connotations, nation-building and the idea of a world without evil. On the surviving walls of the Ukrainian urban space, one can sometimes distinguish the hand of a certain master — a recently classified writer. Today, graffiti can be interpreted as an independent communication channel of public space, a kind of "subconscious" of the city. The paintings/murals have a special meaning and an unusual philosophy: the surviving wall is saved lives. The cultural heritage of each nation is, first of all, its intellectual component, the human factor, so now there is a need to explore the reflection of this topic in the works of writers, muralists in modern, war-torn urban space. In our opinion, images on the walls of Ukrainian cities subjected to barbaric destruction, preserved/destroyed, as well as new creations "under the bullets" stand out from the general work of the street art gallery. It is this art that reflects the spirit and indomitability of the nation.

*Keywords:* extra-graffiti, implementation, street-art, graffiti, writer, public space, mural, war.